

EKO

UMBERTO

TAJANSTVENI PLAMEN KRALJICE LOANE

Preveli Mirela Radosavljević i Aleksandar Levi

Beograd, 2016.

Prvi deo

NESREĆA

NAJSVIREPIJI MESEC

„A kako se vi zovete?“

„Samo trenutak, na vrh jezika mi je.“

SVE JE POČELO TAKO.

Osećao sam se kao da sam se probudio iz nekog dugog sna, ali je oko mene i dalje lebdela nekakva beličasta magla. A možda i nisam bio budan već sam sanjao. Bio je to čudan san, bez slika, ali bogat zvucima. Kao da ne vidim već čujem glasove koji mi saopštavaju šta treba da vidim. A ti glasovi mi kazuju da još uvek ne vidim ništa osim dima iznad kanala u nekom kraju koji se jedva razaznavao. Briž, zaključio sam, bio sam u Brižu. Da li sam ikada ranije bio u *Bruges-la-Morte*? *Gde magla leluja među tornjevima poput snenog tamjana? Sivi grad, tužan kao grob posut hrizantemama, na kome se maglušćina poput ćilima preliva preko fasada...*

Moja duša je brisala stakla u tramvaju da bi se utopila u pokretnu maglu farova. Magla, moja neokaljana sestra. Gusta, neprozirna magla, koja obavija zvuke i pomaže bezobličnim duhovima da se rode... Na kraju sam stigao do dubokog ponora i ugledao izuzetno visoku figuru umotanu u plaštanicu. Lice joj se belelo poput snega. *Zovem se Artur Gordon Pim.*

Žvakao sam maglu. Duhovi su prolazili, dodirivali me i iščezavali. U daljini su se videle svetiljke koje su svetlele poput varljivog ognja na groblju. Neko korača pored mene, ali ne čujem nikakve zvuke, kao da je bosonog, hoda bez cipela, bez sandala, bez potpetica, pramen magle dodiruje mi obraz, a tamo

dole na pristaništu čuju se urlici razularenih pijanica. Na pristaništu? To ne tvrdim ja, već čujem glasove.

Magla se prikrada sitnim mačjim šapama. Magla je bila takva da je izgledalo kao da je svet iščezao.

Pa ipak, kao da sam povremeno otvarao oči i video nekakve bleske. Čuo sam kako neko kaže: „To nije koma u pravom smislu reči, gospođo. Nemojte, molim vas, da brinete zbog toga što je encefalogram ravan. On reaguje na nadražaje...“

Neko mi je uperio svetlo u oči, ali posle tog svetla ponovo je zavladao mrak. Osetio sam kako me je nešto, ne znam ni sam gde, ubolo. „Evo vidite, postoji motilitet...“

Megre je utonuo u tako gustu maglu da nije video ni kuda korača. Magla vrví od ljudskih obrisa, sva se komeša od tajanstvenog i burnog života. Megre? Elementary, my dear Watson, to su deset malih crnaca, a baskervilski pas nestaje u magli.

Zavesa od sivog dima je malo-pomalo gubila svoje sivkaste nijanse, voda je postala nepodnošljivo vruća, a mlečna nijansa sve izraženija... Stigli smo do izliva vodopada, gde se pred nama otvorio nepregledni bezdan kako bi nas progutao.

Čuo sam kako oko mene neko govori, hteo sam da kriknem kako bih im pokazao da sam tu. Zujanje nikako nije prestajalo, osećao sam se kao da me kidaju nekakve mašine sa šiljatim zupcima. Mora da sam u nekom kažnjeničkom logoru. Glava mi je bila teška kao tuč, kao da mi je neko stavio gvozdenu masku. Činilo mi se da vidim plava svetla.

„Prečnici zenica su asimetrični.“

Misli su mi bile iscepkane, sigurno sam počeo da se budim, ali nisam mogao da se pokrenem. Kad bih samo mogao da ostanem budan. Da li sam ponovo spavao? Satima, danima, vekovima?

Magla se vratila, glasovi u magli, glasovi o magli. *Seltsam, im Nebel zu wandern!* Na kom je to jeziku? Činilo mi se kao da plivam, da se primičem obali, ali da ne mogu da doplivam do nje. Niko me nije primetio pa me je struja ponovo odvukla na pučinu.

Molim vas, recite mi nešto, molim vas, dodirnite me. Osetio sam šaku na čelu. Kakvo olakšanje. Novi glas: „Gospođo, postoje brojni slučajevi gde se pacijent probudio iz čista mira i bio u stanju da na svojim nogama odmah napusti bolnicu.“

Tajanstveni plamen kraljice Loane

Neko mi je dosađivao isprekidanim svetlom, titranjem zvučne viljuške. Kao da su mi pod nos stavili teglicu sa senfom, a onda i češanj belog luka. *Poljane ćute u kopreni tame.*

Novi glasovi, ali ovaj put iznutra: *U mutne magle, uz strme pute, kud vihor mumla i divljim krilom oblake bije i previja ih.*

Kruži magleni daljni dah. Magla legla preko ruševina, rastače ih polagano i uporno u tišini. Ponekad se ukaže neka stijena – maglom napadnut i preobličen ostatak već potopljene obale. Kroz nas se ide u grad sviju muka, sav istok trepti, od purpurne kiše i ranih magla crveni se pramen. Ne znam ni je li to stijena, ili je pramen magle između dvije pukotine koje same zarastaju čim se dodirnu. Zatim zadugo nema ničeg, samo mi, bez sjenki, nečujni, ronimo u to rasplinuto, u to što liči na tijesto, a u stvari je bljutava blagost bez dna i bez neba. Mutno je nebo svo.

Novo svetlo, ali blaže. *Ne plaše me noći ni glas kobnih sova, ni surovi puti što ih magla krije.*

Ponovo dugi san, čini mi se. A onda svitanje, *kô kandila sjajna, kao purpur zore...*

On je bio preda mnom, mada sam još uvek video samo njegove obrise. Glava mi je bila kao tuč, kao da sam se probudio posle teškog pijanstva. Mislim da sam s velikom mukom nešto promrmljao, kao da sam u tom trenutku prvi put nešto rekao: Da li *posco, reposco* i *flagito* imaju dvostruki akuzativ, *Cujus regio, ejus religio...* beše li to Augzburški mir ili Praška pobuna. Potom se čulo i: „Iznad Apenina, na deonici od Ronkobilaca do Barberina gusta magla otežava saobraćaj...“

Osmehnulo mi se pun razumevanja: „Sad lepo otvorite oči i pokušajte da pogledate oko sebe. Da li razumete gde se nalazimo?“ Sad sam ga bolje video: imao je mantil – kako se ono beše kaže *bele boje*. Skrenuo sam pogled, a uspeo sam da pokrenem i glavu; soba je bila skromna i čista, sa nešto malo metalnog nameštaja svetle boje. Ja sam bio u krevetu, sa cevčicom zabodonom u mišicu. Kroz spuštene žaluzine, koje su prekrivale prozor, probijao se zrak sunca, *gle kako je danak mio, kako li se sunce zlati*. Prošaputao sam: „Mi smo u... bolnici, a vi... vi ste lekar. Da li mi se nešto desilo?“

„Tako je, desilo vam se, posle ću vam objasniti. Ali sada ste ponovo sve-sni. Samo hrabro. Ja sam doktor Gratarolo. Izvinite, ali moram da vam postavim nekoliko pitanja. Koliko vam prstiju pokazujem?“

„Pokazujete mi i šaku i prste. Podigli ste četiri prsta, zar ne?“

„Tačno. A koliko je šest puta šest?“

„Trideset šest, naravno.“ Glava mi je bila kao košnica, misli su mi bez ikakve kontrole navirale jedna za drugom. „Kvadrat nad hipotenuzom jednak je zbiru kvadrata nad obe katete.“

„Bravo! Mislim da ste pomenuli Pitagorinu teoremu, matematika mi nije bila jača strana u gimnaziji...“

„Pitagora sa Samosa. Euklidovi elementi. Strašna usamljenost paralela koje se nikada neće ukrstiti.“

„Izgleda da vam pamćenje savršeno funkcioniše. Nego, kako se vi zovete?“

E, tu sam zastao. Pa ipak, bilo mi je navrh jezika. Posle nekoliko sekundi odgovorio sam kao iz topa.

„Zovem se Artur Gordon Pim.“

„Ne zovete se tako.“

Svakako da je Gordon Pim bio neko drugi. On se više nije vratio. Pokušao sam da ponudim doktoru kompromisno rešenje.

„Zovite me... Ismail?“

„Ne, vi se ne zovete ni Ismail. Molim vas, napregnite se.“

Tajac. Kao da sam udario u zid. Spominjanje Euklida ili Ismaila bilo mi je lako kao da kažem *eci peci pec, ti si mali zec*. Ali kada je trebalo da kažem ko sam, osećao sam se kao da sam se okrenuo unazad i ugledao zid. Ne, nije to bio zid, pokušao sam da objasnim:

„Ne mogu da kažem ništa određeno, sve mi je obavijeno nekakvom maglom.“

„Kakva je ta magla?“, upitao je on.

„*Po tamnoj magli teškog vihora, neće na zemlju ni nebo hol, nebo mu s' čini da pasti mora, a pusta zemlja sam jedan bol...* Kakva je ta magla?“

„Nemojte da me dovodite u nepriliku, ja sam samo običan lekar. A osim toga, sada je april, ne mogu da vam pokažem maglu. Danas je 25. april.“

„*April je najsvirepiji mesec.*“

„Nisam bogzna kako obrazovan, ali mislim da je to neki citat. Mogli ste da kažete i da je danas Dan oslobođenja. Zna li koja je sada godina...“

„Siguran sam da je neka godina posle pronalaska Amerike...“

„Da li se sećate nekog datuma, bilo kog datuma pre vašeg... buđenja?“

„Bilo kog? Hiljadu devetsto četrdeset peta, kraj Drugog svetskog rata.“

„To nije dovoljno. Ne, danas je 25. april 1991. Vi ste, ako se ne varam, rođeni krajem 1931, te tako sada imate šezdeset godina.“

Tajanstveni plamen kraljice Loane

„Nepunih pedeset devet i po.“

„Moć računanja vam je izvanredna. Vidite, vi ste, kako da kažem, doživeli nesreću. Uspeli ste, na svu sreću, da preživite. Ali očito je da još uvek nije sve kako treba. Neka vrsta blaže forme retrogradne amnezije. Ne brinite, one najčešće kratko traju. Budite ljubazni da mi odgovorite na ovo pitanje. Da li ste oženjeni?“

„Vi mi recite jesam li.“

„Da, u braku ste s divnom ženom koja se zove Paola. Ona je kraj vašeg uzglavlja provela noći i dane, tek juče sam je naterao da ode kako ne bi kola-birala. Sada ću, pošto ste se probudili, da je pozovem, ali je neophodno da je dobro priprelim, a moramo i da prekontrolišemo još ponešto.“

„A šta ako je posle pobrkam sa šešikom?“

„Šta kažete?“

„Postoji jedan čovek koji je pobrkao svoju suprugu sa šešikom.“

„Aha, Saksova knjiga. Čuveni slučaj. Vidim da ste vi pasionirani ljubitelj književnosti. Ali to nije vaš slučaj, inače biste već pomislili da sam ja peč. Ne brinite, možda je nećete prepoznati, ali nećete pomisliti da je šešir. Da se vratimo na vaš slučaj. Dakle, vi se zovete Đambatista Bodoni. Da li vam to nešto kazuje?“

Sada je moje sećanje poletelo poput jedrilice kroz brda i doline, beskrajnim prostranstvima. „Đambatista Bodoni je bio poznati štampar. Ali siguran sam da to nisam ja. A mogao bih da budem i Napoleon, to bi bilo isto kao i da sam Bodoni.“

„Zašto ste spomenuli Napoleona?“

„Zato što je Bodoni manje-više živeo u Napoleonovo doba. Napoleon Bonaparta, rođen na Korzici, proglašava se prvim konzulom, ženi se Žozefinom, postaje car, osvaja pola Evrope, gubi bitku kod Vaterloa, umire na Svetoj Jeleni, 5. maja 1821, *i beše kao nepomičan.*“

„Izgleda da ću morati da odem po neku enciklopediju, ali vidim da vi imate odlično pamćenje. Pa ipak, ne sećate se ko ste.“

„Da li je to opasno?“

„Pa da vam pravo kažem, nije baš prijatno. Ali vi niste prvi kome se tako nešto desilo, nekako će se srediti.“

Zamolio me je da podignem desnu ruku, da dodirnem nos. Savršeno sam razumeo šta je desna ruka, a šta nos. Pogodak. Ali osećaj je bio potpuno nov. Izgledalo je kao da sam imao oko na vrhu kažiprsta, a potom se pogledao u lice dok sam doticao nos. Ja imam nos. Gratarolo me je nekakvim čekićem čuknuo po kolenu, a zatim i po drugim mestima na nogama i stopalima.

Doktori ispituju reflekse. Izgleda da su refleksi reagovali očekivano. Na kraju sam malaksao i čini mi se da sam ponovo zaspaao.

Probudio sam se na nekom mestu i promrmljao da ono izgleda kao kabina nekog svemirskog broda iz filmova (iz kakvih filmova, upitao je Gratarolo, iz svih, odgovorio sam uopšteno, a potom pomenuo *Zvezdane staze*). Nisam razumeo šta mi rade sa tim nikada viđenim mašinama. Mislim da su posmatrali unutrašnjost moje glave, a ja sam ih pustio da to rade ne razmišljajući ni o čemu. Povremeno bi me lagano zujanje ponovo nateralo na dremež.

Kasnije (a možda i sledećeg dana), kada se vratio Gratarolo, počeo sam da ispitujem svoj krevet. Opipao sam čaršave, koji su bili meki, glatki i prijatni na dodir, dok je prekrivač bio nešto hrapaviji i bockao jagodice prstiju. Okrenuo sam se i počeo rukom da udaram po jastuku, srećan zbog činjenice da šaka propada u jastuk. Zabavljali su me i zvuci tih udaraca. Gratarolo me je pitao da li mogu da ustanem iz kreveta. Uz pomoć bolničarke, uspeo sam u tome, stajao sam na vlastitim nogama, premda mi se i dalje vrtelo u glavi. Osećao sam kako mi stopala pritiskaju pod dok mi je glava negde u visini. Dakle, tako se stoji. Na zategnutoj žici. Poput male sirene.

„Samo hrabro, pokušajte da odete do kupatila i operete zube. Trebalo bi da je to četkica vaše supruge.“ Rekao sam mu da se zubi nikad ne peru tuđom četkicom, a on je rekao da supruge ne spadaju u tu kategoriju. U kupatilu sam se pogledao u ogledalu. Bio sam prilično siguran da sam to ja, jer ogledala, *zna se*, obično prikazuju odraz onoga ko se pred njima nalazi. Lice bledo i ispijeno, brada duga, podočnjaci do kolena. Baš fino, ne znam ko sam, ali sam otkrio da sam pravo čudovište. Ne bih voleo da samog sebe sretnem uveče u pustoj ulici. Mister Hajd. Prepoznao sam dva predmeta: jedan se sigurno pasta za zube, dok je drugi četkica. Treba najpre uzeti pastu i pritisluti tubu. Baš prijatan osećaj, mogao bih to češće da radim, ali kad-tad moram da se zaustavim jer ta bela pasta na početku napravi „plop“ kao neki plik, ali posle može da izađe cela kao *le serpent qui danse*. Nemoj više da pritiskaš inače ćeš završiti kao Broljo sa strakinom. A ko je Broljo?

Pravo je zadovoljstvo probati tu pastu. Sjajno, reče vojvoda. To je velerizam. Dakle, to su ukusi: nešto što gladi i jezik i nepce, ali izgleda da ukuse ipak prepoznaje jezik. Ukus mente – *y la hierbabuena, a las cinco de la tarde*... Odlučio sam i bez mnogo razmišljanja uradio ono što svi rade u ovakvim slučajevima: najpre sam išao četkicom gore-dole, pa onda levo-desno, a onda

Tajanstveni plamen kraljice Loane

sam prešao na kružne pokrete. Veoma je interesantno osetiti kako čekinje prolaze između zuba, mislim da ću od sada pa nadalje prati zube svaki dan, baš je lepo. Četkicom sam protrljao i jezik. Osetio sam nekakvu jezu, ali ako se ne pritiska prejako, nije ni to loše. Očito je da mi je baš to trebalo, budući da sam imao naslage u ustima. A sada, rekoh sebi, sledi ispiranje. Odrnuo sam česmu, napunio čašu, a potom sunuo vodu u usta. Prijatno sam se iznenadio zvukom koji je nastao, a još bolje bi bilo kad bi se glava zabacila, ako bi se... grgotalo. Baš je dobro grgotanje. Naduo sam obraze, a onda sve izbacio. Ispljunuo do poslednje kapi. Pravi vodopad... splašššššš. Svašta može da se uradi usnama, vrlo su pokretne. Okrenuo sam se; Gratarolo me je posmatrao kao da sam *čirkuska atrakcija*. Upitao sam ga da li je sve u redu.

Savršeno, odgovorio je. Sve automatske radnje obavljam baš kako treba, objasnio mi je.

„Izgleda da se pred vama nalazi gotovo normalna osoba“, primetio sam, „samo što to možda nisam ja.“

„Vrlo ste duhoviti i to je dobar znak. Molim vas, lezite ponovo, evo, pomoći ću vam. Recite mi šta ste upravo uradili?“

„Oprao sam zube, vi ste mi rekli da to uradim.“

„Dobro, a pre nego što ste oprali zube?“

„Ležao sam na krevetu, a vi ste mi pričali. Rekli ste mi da je sada april 1991.“

„Tako je. Dakle, kratkotrajno pamćenje funkcioniše. Recite mi, da li se možda sećate marke paste za zube?“

„Ne. A da li bi trebalo da je se sećam?“

„Naravno da ne. Vi ste sigurno opazili marku dok ste uzimali tubu u ruku, ali kada bismo registrovali i pamtili sve nadražaje koje primamo, naš mozak bi proključao. Postupili ste kao što bi i svako postupio. Pokušajte ipak da se setite šta je na vas ostavilo najupečatljiviji utisak dok ste prali zube.“

„Kada sam prešao četkicom preko jezika.“

„A zašto?“

„Zato što sam imao naslage, a posle sam se osetio bolje.“

„Vidite, vi ste izdvojili element koji je najdirektnije vezan za vaša osećanja, vaše želje i vaše ciljeve. Vi ponovo imate osećanja.“

„Baš je lepo osećanje očistiti jezik. Ali ne sećam se da sam ga ikada ranije očistio.“

„Stići ćemo i do toga. Vidite, gospodine Bodoni, pokušaću da vam sve objasnim prostim rečima. Nesreća je sigurno uticala na neke zone vašeg

mozga. I premda se danas svaki dan pojavljuje poneka nova studija o tome gde su smešteni pojedini centri u mozgu, mi još ne znamo onoliko koliko bismo voleli da znamo. To se naročito odnosi na različite oblike pamćenja. Usudio bih se da kažem da bismo sigurno znali šta da radimo u vašem slučaju da se on dogodio deset godina kasnije. Nemojte me prekidati, znam šta hoćete da kažete, da vam se to dogodilo pre sto godina, vi biste već bili strpani u ludnicu i tu bi bio kraj priče. Mi danas znamo više, ali nedovoljno. Na primer, da kojim slučajem niste mogli da progovorite, odmah bih znao koje je područje mozga oštećeno.“

„Brokino područje.“

„Bravo. Ali Brokino područje ustanovljeno je pre sto godina. No, brojne su polemike kada je reč o tome gde mozak čuva sećanja i izgleda da ne zavisi sve samo od jednog područja. Ne želim da vas sada gnjavim naučnim terminima, koji bi samo povećali zbrku koja vlada u vašoj glavi – to vam dođe kao kad vam zubar popravi neki zub, vi ćete zasigurno u sledećih nekoliko dana da dodirujete taj zub jezikom, ali ako bih vam rekao da nisam toliko zabrinut za vaš hipokampus koliko za vaše čeonne režnjeve, i možda za vašu orbitofrontalnu koru desne strane, vi biste pokušali da ih dodirnete, a to nije isto kao kada jezikom šarate po ustima. Samo biste se nepotrebno frustrirali. Zato zaboravite ovo što sam vam upravo ispričao. Osim toga, svaki mozak je priča za sebe. Ljudski mozak ima veliku moć prilagođavanja te se može desiti da neko drugo područje preuzme funkciju koju više nije u stanju da obavlja oštećeno područje. Da li uspevate da me pratite, jesam li dovoljno jasan?“

„Savršeno ste jasni, samo nastavite. Ali zar vam ne bi bilo lakše da mi kažete da sam ja Izlapeli iz Kolenja?“

„Znači, sećate se tog nesrećnika s retrogradnom amnezijom, koga su 1926. našli na torinskom groblju i strpali u ludnicu u Kolenju. Vi ste u stanju da se setite mnogih klasičnih slučajeva, ali jedino niste u stanju da se setite samog sebe.“

„Više bih voleo da znam gde sam se rodio nego da pamtim tog jadnička.“

„To bi bio ređi slučaj. Vidite, vi ste odmah prepoznali tubu paste za zube, ali se ne sećate da ste oženjeni – a istini za volju, sećanje na dan vlastitog venčanja i prepoznavanje paste za zube zavise od dve različite moždane mreže. Kod čoveka postoji više vrsta pamćenja. Jedno se zove implicitno i omogućava nam da bez ikakve muke obavimo niz stvari koje smo naučili, kao što je pranje zuba, uključivanje radija ili vezivanje kravate. Posle eksperimenta sa zubima, mogu da se opkladim da vi umete i da pišete, a možda

i da vozite kola. Kada deluje implicitno pamćenje, mi nismo ni svesni da se nečega sećamo, već sve obavljamo automatski. Ali postoji i eksplicitno pamćenje, koje uzrokuje sećanje i u tom slučaju mi znamo da se sećamo. Ovo pamćenje je dvostruko i deli se na ono što se danas sve više naziva semantičkim pamćenjem, javnim pamćenjem, usled kojeg znamo da je lasta ptica, da ptice lete i da imaju perje, ali i da je Napoleon umro... maločas ste vi rekli i kada. Čini mi se da to pamćenje kod vas funkcioniše bez ikakvih problema, usudio bih se da kažem i predobro, jer vidim da je dovoljno da vam dam bilo kakav input pa da vi odmah počnete da povezujete sećanja, koja bih ja nazvao školskim, i da ispaljujete gotove rečenice. To je to prvo sećanje, ono postoji i kod dece pa tako ona brzo nauče da prepoznaju kola, psa, ali i da stvaraju opšte šeme. Zbog toga će dete, kada vidi vučjaka, a neko mu saopšti da je to pas, biti u stanju da sledeći put, kad naleti na labradora, zaključi da je i to pas. Ali deci je potrebno mnogo više vremena da razrade drugi tip pamćenja, koje zovemo autobiografskim ili epizodnim. Kada ugledaju nekog psa, ona nisu kadra da se odmah sete da su tog psa pre mesec dana videla u bakinom dvorištu, odnosno da je reč o dva različita iskustva s istim junakom. Epizodno pamćenje uspostavlja vezu između onoga što smo sada i onoga što smo ranije bili, inače bi se, kada kažemo *ja*, to odnosilo samo na ono što osećamo sada, a ne i na ranija osećanja, koja bi se izgubila u magli. Vi niste izgubili semantičko pamćenje, već epizodno, pa se zato ne sećate različitih događaja iz vlastitog života. Drugim rečima, rekao bih da vi znate sve ono što znaju i drugi, te pretpostavljam da biste mi na pitanje koji je glavni grad Japana odgovorili...“

„Tokio. Atomska bomba bačena je na Hirošimu. General Makartur...“

„Dosta, dosta. Izgleda kao da se vi sećate svega što ste negde pročitali ili čuli, ali ne i onoga što je direktno povezano s vašim iskustvom. Vi znate da je Napoleon poražen kod Vaterloa, ali pokušajte da se setite svoje majke.“

„*Samo je jedna mama, mama je uvek mama...* Ali ja se ne sećam svoje majke. Siguran sam da sam imao majku jer je to pravilo koje važi za ceo ljudski rod... eto... ponovo je pala magla. Osećam se loše, doktore. To je strašno. Dajte mi nešto da ponovo zaspim.“

„Sad ću vam dati nešto, već sam vas izložio prevelikim naporima. Ispružite se, eto tako... Ponavljam, ovako nešto se dešava, ali se i leči. Uz mnogo strpljenja. Hoćete li da vam pošaljem nekoga da vam donese čaj?“

Kako vam drago.

* * *

Doneli su mi čaj. Bolničarka mi je pomogla da sednem i da se naslonim na jastuk i postavila kolica ispred mene. Sipala je vruću vodu u šolju u kojoj se nalazila jedna vrećica. Samo polako, da se ne opečete, rekla je. Kako polako? Njuškao sam šolju i osećao neki miris koji sam hteo da nazovem dimom. Hteo sam da probam ukus čaja pa sam zgrabio šolju i ispio gutljaj. Kakav užas! Vatra, plamen, grozan osećaj u ustima. Mora da je slično i sa kafom i kamilicom o kojima svi pričaju. Sada znam šta znači opeći se. Svi znaju da ne treba dirnuti plamen, ali nisam znao da li smem da dotaknem vruću vodu. Moraću da naučim gde je granica, kad nastupa onaj trenutak kada smete da uradite ono što do malopre niste smeli. Mahinalno sam dunuo u šolju, a zatim promešao tečnost kašičicom. Sačekao sam neko vreme, a onda rešio da ponovo probam. Sada je čaj bio mlak i baš mi je prijalo da ga pijem. Nisam bio siguran kakav je ukus čaja, a kakav šećera, jedan mora da je gorak, a drugi sladak, ali koji je gorak, a koji sladak? Ali u svakom slučaju ta kombinacija mi se dopala. Piću uvek čaj sa šećerom, ali nikako vruć.

Čaj me je smirio i opustio pa sam utonuo u san.

Ponovo sam se probudio. Možda zbog toga što sam u snu češao prepone i skrotum. Oznojio sam se ispod pokrivača. *Rane od dekubitusa?* Prepone su vlažne, ali kada ih trljate jako, posle početnog osećaja nadirućeg zadovoljstva sledi neprijatno peckanje. Mnogo je lepše pipati skrotum, nežno ga hvatati prstima, pazeći da ne pritisnete mošnice, oseća se nešto zrnasto i pomalo maljav; baš je lepo češkati skrotum, premda svrab ne prestaje odmah, čak bih rekao da se pojačava, ali time samo raste želja za daljim češkanjem. *Zadovoljstvo je prestanak bola*, ali svrab nije bol, on nas poziva da sebi pričini zadovoljstvo. *Golicanje mesa*. A ko se tom pozivu prikloni, čini greh. Mudri mladići spavaju na leđima, s rukama prekrštenim na grudima, kako ne bi počinili nečista dela u snu. Baš je čudna stvar taj svrab. A tu su i moja muda. *Ti si pravi mudonja. Taj čovek ima muda*.

Otvorio sam oči. Preda mnom se nalazila neka gospođa, ne baš u cvetu mladosti. Mislim da je imala preko pedeset godina, zbog sitnih bora oko očiju, ali joj je lice još bilo sveže i sjajno. Tu i tamo imala je poneki neprime-tan sedi pramen, gotovo da je izgledalo da ih je namerno izvukla. Kao da je koketno htela da saopšti: ne želim da izgledam kao devojka, ali se dobro držim za svoje godine. Bila je i sada lepa, ali je u mladosti sigurno bila prava lepotica. Milovala mi je čelo.

„Jambo“, rekla mi je.

„Kakav Jambo, gospođo?“

Tajanstveni plamen kraljice Loane

„Ti si Jambo, svi te tako zovu. A ja sam Paola. Ja sam tvoja supruga. Da li me prepoznaješ?“

„Ne, gospodo, izvini, Paola, strašno mi je žao, doktor ti je sigurno sve već objasnio.“

„Objasnio mi je. Ne znaš šta se dogodilo tebi, ali savršeno znaš šta se dogodilo drugima. S obzirom na to da sam ja deo tvoje životne priče, ne možeš da se setiš da smo u braku više od trideset godina. Moj Jambo. A imamo i dve ćerke, Karlu i Nikoletu, i tri predivna unučeta. Karla se rano udala i ima dva sina, Alesandra od pet i Luku od tri godine. Đando, Đandakomo, Nikoletin sin, takođe ima tri godine kao i Luka. Zvao si ih blizancima od različitih majki. A ti si bio, odnosno jesi, i bićeš, divan deka. A bio si i dobar otac.“

„A da li sam dobar muž?“

Paola je pogledala u nebo i rekla: „Pa, kao što vidiš, i dalje smo zajedno. Najbolje je da kažem da je tokom trideset godina bilo uzleta i padova. Svi su te oduvek smatrali lepim čovekom...“

„Jutros, juče, pre deset godina, u ogledalu sam video jedno užasno lice.“

„Nije ni čudo posle svega što ti se desilo. To nije ništa. Ali bio si, i još uvek jesi, lep čovek, imaš neodoljiv osmeh, pa je poneka i poklekla. A i ti si tu i tamo poklekao. Oduvek si govorio da se svemu može odoleti osim iskušenjima.“

„Molim te da mi oprostiš.“

„Eto vidiš, sad si kao oni što su gađali Bagdad inteligentnim raketama, a posle se izvinjavali što je poginuo i poneki civil.“

„Rakete na Bagdad? To se uopšte ne spominje u *Hiljadu i jednoj noći*.“

„Vodio se rat, u Zalivu, sad je završen, a možda i nije. Irak je izvršio invaziju na Kuvajt, zapadne države su intervenisale. Ne sećaš se toga?“

„Doktor mi je rekao da je epizodno pamćenje – ono koje mi je tiltovalo – povezano sa emocijama. Možda me je bombardovanje Bagdada pogodilo.“

„I te kako. Ti si oduvek bio ubeđeni pacifista, a taj rat te je baš potresao. Pre dvesta godina Men de Biran ustanovio je da postoje tri vrste pamćenja – ideje, osećaji i navike. Ti se sećaš ideja i navika, ali ne i osećaja, a upravo su oni najviše povezani s nama samima.“

„Otkud ti to znaš?“

„Ja sam po struci psiholog. Ali samo trenutak: malopre si spomenuo da je tvoje epizodno pamćenje tiltovalo. Zašto si upotrebio taj izraz?“

„Pa tako se kaže.“

„Da, ali to je reč vezana za flipere, a ti si kao mali ludeo za fliperima.“

„Znam šta je fliper. Ali ne znam ko sam ja, razumeš? Kao magla nad doli-nom Poa. Kad smo već kod toga, gde smo sad?“

„U dolini Poa. Živimo u Milanu. Tokom zimskih meseci s naših prozora možemo da vidimo maglu u parku. Ti živiš u Milanu i po zanimanju si antikvarni knjižar. Imaš svoj studio.“

„Sudbina se baš poigrala. A šta bi se drugo i moglo očekivati kada jednom Bodoniju nadenu ime Đambatista.“

„Sudbina je uradila pravu stvar. Smatraju te velikim stručnjakom u tvojoj oblasti, nismo milijarderi, ali lepo živimo. Ja ću ti pomoći, polako ćeš se oporaviti. Mili bože, kad pomislim samo da si mogao i da se ne probudiš. Doktori su ovde zaista sjajni, na vreme su te spasli. Dragi moj, mogu li da ti poželim srećan povratak? Izgleda kao da me sada prvi put srećeš. Pa dobro, ja bih se, i da te sada prvi put srećem, ponovo udala za tebe. Je l' to u redu?“

„Ti si zaista divna. Potrebna si mi. Ti si jedina koja može da mi ispriča mojih trideset poslednjih godina.“

„Trideset i pet. Sreli smo se u Torinu, na fakultetu, ti apsolvent, a ja brucoskinja izgubljena u hodnicima palate Kampane. Pitala sam te gde se nalazi neka učionica, a ti nisi gubio vreme, zaveo si naivnu devojkicu, dojučerašnju gimnazijalku. Posle se dešavalo sve i svašta, ja sam bila suviše mlada, a ti si proveo tri godine u inostranstvu. Kada si se vratio, počeli smo da živimo zajedno, da vidimo kako to ide, ali ja sam na kraju zatrudnela pa smo se venčali jer si ti uvek bio pravi džentlmen. Ne, izvini, mi smo se zaista voleli, a i dopala ti se ideja da postaneš otac. Samo hrabro, tatice, svega ćemo se mi prisetiti, videćeš.“

„Osim ako sve ovo nije neka zavera, a ja se u stvari zovem Srećko Kalauz i po zanimanju sam provalnik, a ti i Gratarolo mi pričate gomilu laži zato što ste, na primer, tajni agenti i hoćete da mi date lažni identitet, kako bi me poslali da špijuniram s druge strane Berlinskog zida, *Ipress Files*, i...“

„Nema više Berlinskog zida, srušili su ga, a i Sovjetski Savez se raspada kao kula od karata...“

„Gospode bože, na trenutak okreneš glavu i vidi šta se sve dešava. U redu, šalio sam se, verujem ti. A šta su to Broljovi strakini?“

„Šta kažeš? Pa strakino je vrsta mekog sira, ali taj naziv se koristi samo u Pijemontu, ovde u Milanu ga zovemo krešenca. Zašto ti pade na pamet strakino?“

„Toga sam se setio dok sam pritiskao tubu paste za zube. Čekaj malo. Postojao je slikar po imenu Broljo, nije uspevao da živi od svojih slika, ali nije hteo da se zaposli jer je govorio da ga rad čini nervoznim. Izgleda da mu je to bio samo izgovor da živi na sestrinoj grbači. Najzad su mu prijatelji našli posao u jednoj mlekari, koja se bavila proizvodnjom i prodajom sireva.“

Tajanstveni plamen kraljice Loane

Broljo je prošao ispred ogromne gomile strakina, već upakovanog u masnu poluprovidnu hartiju. Nije uspeo da odoli iskušenju (zbog nervoze, tvrdio je), već je uzeo paketiće i stao da ih gnječi sve dok sir nije počeo da štrca iz paketa. Pošto je tako upropastio stotinak pakovanja, otpustili su ga. Isključivi krivac za to bila je nervoza, govorio je slikar, a gnječenje strakina ga je silno zabavljalo. Pobogu, Paola, pa ovo je neka uspomena iz detinjstva. Zar je moguće da nisam izgubio sećanje na svoja ranija iskustva?“

Paola je počela da se smeje: „Sad sam se setila, izvini. Naravno da je to nešto što si saznao još kada si bio dete. Ali ti si tu priču često pričao, bila je, da se tako izrazim, standardni deo tvog repertoara. Priča o slikaru i strakinu uvek je zasmejavala sve naše goste, a oni su je posle prenosili dalje. Ti se ne sećaš vlastitog iskustva, već ti je na pamet pala priča koju si sto puta ispričao i koja je za tebe, kako da kažem, postala javna baština, poput priče o Crvenkapi.“

„Već si mi neophodna. Srećan sam što si mi supruga. Hvala ti što postojiš, Paola.“

„Mili bože, pa do pre samo mesec dana rekao bi da je to kič-izraz, koji se upotrebljava samo u jeftinim sapunicama.“

„Oprosti mi. Ne uspevam da iskažem ništa iz dubine duše. Nemam osećanja, već samo poznate izreke.“

„Jadničku moj.“

„I to mi izgleda kao izandali izraz.“

„Barabo jedna!“

Ova Paola me, izgleda, stvarno voli.

Proveo sam mirnu noć, ko zna šta mi je Gratarolo ubrizgao u venu. Budio sam se postepeno, a oči su mi sigurno i dalje bile zatvorene, budući da sam čuo Paolu kako šapuće u strahu da me ne probudi: „Ali zar ne bi mogla da bude i psihogena amnezija?“

„Ništa ne može da se isključi“, odgovorio je Gratarolo, „ovakve nesreće se događaju i zbog neprimetne napetosti. Ali i sami ste videli nalaze, ozlede postoje.“

Otvorio sam oči i pozeleo im dobar dan. Oko kreveta su se nalazile i dve žene s troje dece. Nikada ih ranije nisam video, ali sam mogao da pretpostavim ko su. Baš je bilo užasno, još nekako i da shvatim za suprugu, ali ćerke? Mili bože, one su krv moje krvi, da i ne spominjem unuke. Oči mojih kćeri blistale su od sreće dok su deca pokušavala da se popnu na moj krevet, hvatala me za ruku i pozdravljala sa *zdravo deko*, a ja ništa. Nismo došli čak ni do nivoa magle, pre bih to nazvao apatijom. A možda se kaže i *ataraksija*?

Kao da gledam životinje u zoološkom vrtu, mogli su da budu i majmunčići i žirafe, isto bi bilo. Naravno, smeškao sam se i ljubazno odgovarao, ali sam u sebi osećao prazninu. Pala mi je na pamet reč *sgurato*, ali nisam znao šta znači. Pitao sam Paolu; to je termin iz pijemontskog dijalekta, koji opisuje stanje koje se postiže kada se lonac najpre opere, a onda dobro izriba i izglanca žicom za grebanje, kako bi se presijavao i izgledao kao nov. E pa, tako sam se i ja osećao. Paola i ćerke su me svakog trenutka bombardovale novim detaljima iz mog života, ali je to bilo kao da su ubacivale stari pasulj u lonac. On se jeste kuvao u vodi, ali je ostajao sirov, nije pravio čorbicu ili kašu ili bilo šta drugo što bi podstaklo moj ukus i što bi me pobudilo da nešto *ponovo* probam. Učio sam o tome šta mi se desilo kao da se to desilo nekom drugom.

Milovao sam decu i osećao njihov miris, ali nisam mogao da ga definišem nikako drugačije osim da kažem da je bio nežan. Jedino što mi je padalo na pamet jeste da *postoje mirisi sveži kao dečje meso*. I zaista, moja glava nije bila prazna, u njoj su se kovitlala tuđa sećanja. *La marquise sortit à cinq heures*, na pola našeg životnoga puta, Ernesto Sabato i vi koji zvukom razasutih rima slušate uzdah, Avram rodi Isaka, Isak rodi Jakova, Jakov rodi Judu, a Roko svoju braću, noćas bih mogao napisati najtužnije stihove, tada sam ugledao Klatno, na tom rukavcu jezera Komo življaše djeva znana sred svijeta, *monsieurs les anglais je me suis couché de bonne heure*, ili ćemo stvoriti Italiju ili put koji je put nije put, *tu quoque alea*, da je srce tvrđe od kamena, žena je varljiva, ustajte vi zemaljsko roblje, lađara u malom čunu njen divlji zanosi ton, plug ore brazdu, ali je mač brani, opet bi ga rastopilo zlato, Italija je stvorena, ali Venecija je najstarije čedo slobode, *bene pugnabunt in umbra*, dozivlju se zvuci, mirisi i boje, tri gospe oko srca, vihorova mrsi vlas, na žalima su čempresi zatreptali i mlado krupno sunce prži puno plama, kroz ponoć nemu i gusto granje i sve u mračni odar zemni pada od Alpa do Piramida, ko mi pomože protiv obesti titana, da sam oganj ja bih da svet vatre smlave, nek čaša se blista u ruci, neka niko ne spava, na svadbeni sto su hladni kolači daće izneti, svi me zovu Mimi o pegavi Valentino, Valentino, Gvido, voleo bih da sedamnaest već ljeta nebo rudi, pa nećeš li da jad te skoli, svevišnjoj sili ti se moli, *de la musique où marchent des colombes*, mimoza miriše na Nicu, ja rano ustah, psa povedoh, olujina grmi i lav riče stari, ti večni duše uma nesalomiva, bacite pogled po kršu i polju što se iz praha diže u nebo, septembar gde limun rađa, znaš li kraje te, ovo je priča o Ahilu, Pelejevom sinu, u plavo, obojeno u plavo, ako se ovde ruši, negde se gradi, u početku i beše kao nepomičan, *Licht mehr Licht über alles*, mi suđaje kolom gremo,